

Ajankohtaisraportti 3/2023

Seurakunnat ukrainalaisten pakolaisten tukena

Ulla Siirto, Veli-Matti Salminen & Oskari Kakkonen 9.5.2023

KIRKON TUTKIMUS JA KOULUTUS[†]

Seurakunnat ukrainalaisten pakolaisten tukena

Ulla Siirto, Veli-Matti Salminen & Oskari Kakkonen 9.5.2023

Keskeiset havainnot

- Seurakunnat auttoivat sotaa paenneita ukrainalaisia pakolaisia monipuolisesti. Avustaminen painottui materiaaliseen ja rahalliseen tukeen sekä vapaa-ajan toiminnan järjestämiseen.
- Seurakuntien tärkeimmät yhteistyökumppanit ukrainalaisten pakolaisten tukemisessa olivat kunta, muut kristilliset seurakunnat, SPR sekä muut järjestöt.
- Ukrainalaisten parissa tehtävään työhön osallistuivat seurakunnissa ennen kaikkea diakoniatyöntekijät ja vapaaehtoiset, mutta myös kirkkoherrat ja muut papit. Noin kolmasosa kertoi työalojen välisen yhteistyön parantuneen.
- Vapaaehtoisten työpanos oli merkittävä erityisesti humanitaarisen avun jakelussa, arjen toimintojen tukijoina sekä tulkkeina. Myös ukrainalaiset itse toimivat vapaaehtoistehtävissä ja järjestivät toimintaa seurakuntien tiloissa. Vapaaehtoistoiminnan johtamisen merkitys korostui.
- Kieli ja suhteet venäläiseen väestöön olivat yleisimpiä ristiriitojen aiheuttajia, joita seurakunnissa kohdattiin ja ratkaistiin. Tulkkausta pyrittiin järjestämään tilanteen mukaan ukrainan ja venäjän kielillä.
- Seurakuntien järjestämässä toiminnassa painottui vain ukrainalaisille järjestetty toiminta. Hengellisessä toiminnassa painottuivat hartaudet ja ekumeeninen toiminta, erityisesti yhteistyö paikallisten ortodoksiseurakuntien kanssa.
- Monissa seurakunnissa, joissa maahanmuuttajatyöstä oli ennestään vähän kokemuksia, se asettui uudeksi osaksi seurakunnan työtä. Maahanmuuttajatyötä jo tehneissä seurakunnissa ei merkittävää muutosta ilmennyt.
- Ukrainalaisten parissa tehtävän työn myötä seurakuntien yhteistyö paikallisten toimijoiden kanssa tiivistyi. Moniammatillisen osaamisen merkitys korostui. Myös valmiustyön taidot kehittyivät.

1. Johdanto

Kyselyn tausta ja tietotarpeet

Venäjän hyökättyä Ukraina helmikuussa 2022 useita miljoonia ukrainalaisia pakeni sotaa eri Euroopan maihin. Ukrainalaisten tulo Suomeen aktivoi monenlaiset auttajaverkostot, jotka organisoivat avustustoimintaa pakolaisten tueksi. Suomalaisten auttamisinto oli korkea, ja avun koordinointi nousi tärkeään osaan, jotta pakolaisille pystyttiin tarjoamaan parhaiten sopiva tuki. Auttamisvalmiuteen vaikutti osaltaan se, että sota oli lähellä ja pakolaiset edustivat monelle läheistä kulttuuria ja uskontoa. Vertailukohtana vuosiin 2015–2016, jolloin Suomeen saapui poikkeuksellinen määrä turvapaikanhakijoita Lähi-idästä, auttamistoiminnan volyyymi oli samaa luokkaa, mutta tuolloin toiminta painottui enemmän hätämajoituksen järjestämiseen, kotoutumisen tukeen ja turvapaikkaprosesseissa avustamiseen. Keväällä 2022 tulleiden ukrainalaisten pakolaisten auttamiseen osallistuivat merkittävästi myös maassa jo olevat ukrainalaiset sekä heidän tuekseen perustetut yhdistykset.

Kuntien, järjestöjen ja vapaamuotoisten toimijoiden rinnalla kristilliset seurakunnat ottivat vastuuta ukrainalaisten auttamisesta. Sotatilanteen pitkittyessä tarve arvioida tukitoimintoja ja niiden toimivuutta alkoi lisääntyä. Tarvittiin kattavaa tutkittua tietoa seurakuntien toiminnasta ukrainalaisten tueksi. Oli tärkeää selvittää myös sitä, miten eri kirkot olivat toimineet yhdessä ja erikseen pakolaisten hyväksi. Tätä varten suunniteltiin kysely seurakunnille niiden toiminnasta ukrainalaisten pakolaisten tueksi ja rinnalla.

Kysely suunniteltiin kirkkohallituksen Diakonia ja yhteiskunta -yksikön (Ulla Siirto) ja Kirkon tutkimus ja koulutus -yksikön (Veli-Matti Salminen ja Hanna Salomäki) yhteistyönä. Kyselyssä hyödynnettiin vuonna 2016 tehtyä tutkimusta seurakuntien toiminnasta turvapaikanhakijoiden auttamiseksi.¹ Ukrainalaisten pakolaisten tilanne ja heidän auttamisverkostojensa organisoituminen oli kuitenkin monessa mielessä erilaista kuin vuosina 2015–16 Lähi-idän maista tulleiden turvapaikanhakijoiden tapauksessa, joten kysely muotoiltiin tähän uuteen tilanteeseen soveltuvaksi. Kysely haluttiin suunnata sekä evankelis-luterilaisille että ortodoksisille ja vapaiden suuntien kristillisille seurakunnille, koska tiedossa oli, että monin paikoin esimerkiksi ortodoksiset seurakunnat saattoivat olla tärkein uskonnollinen toimija ukrainalaisten pakolaisten kannalta.

Kyselyn toteutus ja vastaajajoukko

Kysely toteutettiin 9.12.2022–18.1.2023 sähköisenä kyselynä Kirkon tutkimuksen ja koulutuksen käyttämällä Questback-työkalulla. Kyselylinkki lähetettiin kaikille evankelis-luterilaisten seurakuntien kirkkoherroille sekä avoimena linkkinä muille kristillisille seurakunnille Suomen Ekumeenisen Neuvoston verkostoja hyödyntäen. Kyselylinkkiä jaettiin myös evankelis-luterilaisen kirkon ylläpitämällä sivuilla sosiaalisessa mediassa. Vastauksia kertyi 101, joista suurin osa (n=96) oli luterilaisista seurakunnista. Muista kirkkokunnista saatiin viisi vastausta. Saatu aineisto ei näin ollen edusta juurikaan muita kristillisiä seurakuntia kuin luterilaiseen kirkkoon kuuluvia. Kaikki aineistossa olevat viittaukset yhteistyöhön muiden kirkkokuntien kanssa nousivat tämän takia tietolähteinä erityisen tärkeään asemaan. Muihin kirkkokuntiin kuuluvien vastauksia on kuitenkin hyödynnetty osana muuta aineistoa silloin, kun kuvataan toimintaa ukrainalaisten parissa ja siihen liittyviä haasteita, jotka nousevat avoimista vastauksista.

Kyselyn vastaajat edustivat laajasti erikokoisia seurakuntia. Alle 5 000 jäsenen seurakuntia oli vastaajista 28 prosenttia, 5 000–10 000 jäsenen seurakuntia 20 prosenttia, 10 000–20 000 jäsenen seurakuntia 24 prosenttia ja yli 20 000 jäsenen seurakuntia 27 prosenttia. Luterilaisista seurakunnista eniten vastauksia tuli Arkkhiippakunnasta (20 %), toiseksi eniten Kuopion, Oulun ja Tampereen hiippakunnista (14 % kustakin). Lapuan ja Mikkelin hiippakunnilla oli myös yli kymmenesosan edustus Espoon ja Helsingin hiippakuntien jäädessä sen alle. Vastaajista lähes puolet (47 %) työskenteli kirkkoherrana tai muussa johtavassa tehtävässä, reilu kolmannes (38 %) oli diakoniatyöntekijöitä. Pappeja oli seitsemän prosenttia vastaajista ja muita työntekijöitä kahdeksan prosenttia.

Kyselyyn vastanneissa seurakunnissa oli maahanmuuttajatyöstä melko paljon kokemusta. Lähes puolet (49 %) kertoi, että maahanmuuttajatyötä on tehty seurakunnassa yli kymmenen vuotta, ja noin viidenneksessä (19 %) sitä oli tehty 5–10 vuotta tai sitä vähemmän. Hieman alle viidenneksessä (18 %) seurakunnista oli sellaisia, joissa maahanmuuttajatyö käynnistettiin vasta nyt Venäjän hyökkäyssodan alettua.

¹ [Niemi, Hanna & Siirto, Ulla \(2017\) Hätämaajoituksesta Aleppon kelloihin. Evankelis-luterilaisten seurakuntien turvapaikkatyö Suomessa. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 49.](#)

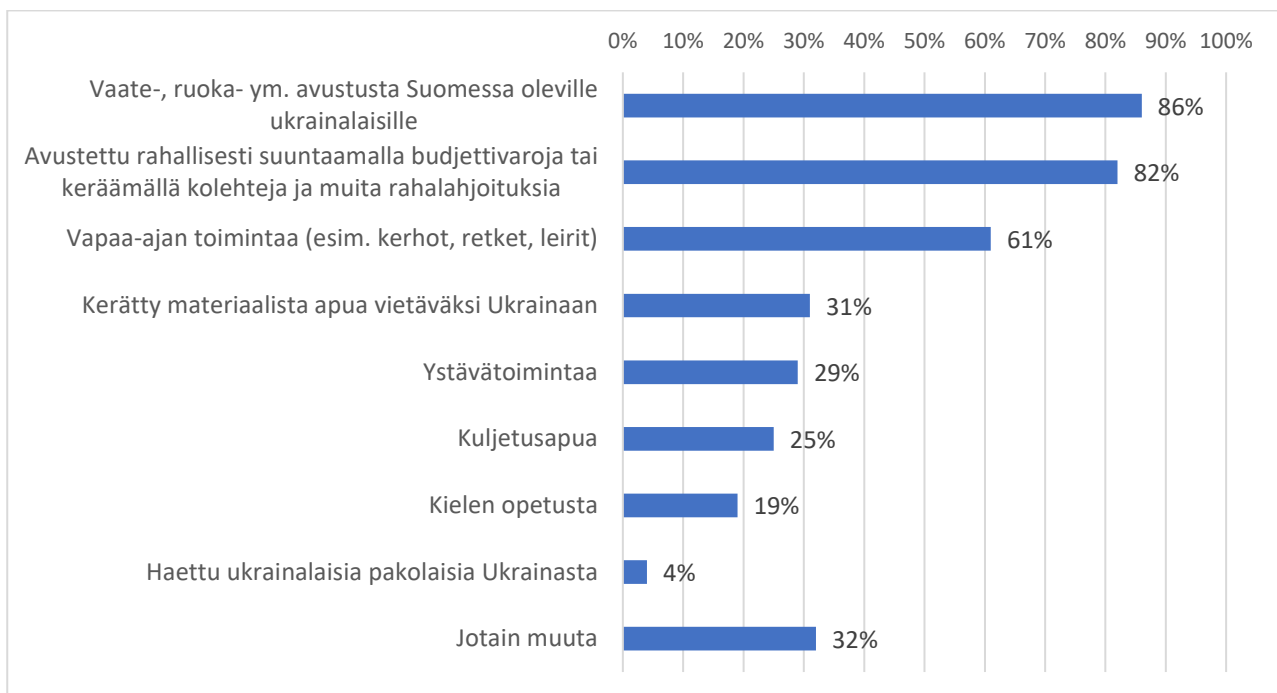
2. Seurakunnan välittömään apuun liittyvä työ

Apua ja tukea ukrainalaisille

Eniten ukrainalaisia autettiin vaate- ja ruoka-avulla. Kuviosta 1 havaitaan, että suurin osa (86 %) seurakunnista auttoi ukrainalaisia välittömällä humanitaarisella avulla. Lähes yhtä moni (82 %) seurakunnista auttoi myös keräämällä rahaa kolehdein ja käyttämällä budjettivaroja ukrainalaisten auttamiseksi. Tämä apu on todennäköisesti lähetetty eri avustusjärjestöjen kautta Ukrainaan ja sen lähialueille.

Hieman yli 60 prosenttia vastanneista seurakunnista järjesti ukrainalaisille erilaista vapaa-ajan toimintaa, kuten retkiä, leirejä ja erilaisia kerhoja. Noin kolmasosassa seurakunnista kerättiin materiaalista apua vietäväksi Ukrainaan ja lähialueille. Erityisen paljon tätä tehtiin Mikkelin (73 %) ja Espoon (43 %) hiippakuntien seurakunnissa. Lähes 30 prosenttia järjesti ystävätoimintaa ja neljännes kuljetusapua, noin viidennes tarjosi kielen opetusta. Näistä ystävätoiminta korostui Kuopion (46 %) ja Lapuan (45 %) hiippakunnissa, kuljetusapu Kuopion (38 %) ja Mikkelin (36 %) hiippakunnissa ja kielen opetus Espoon (57 %) hiippakunnan seurakunnissa. Neljä prosenttia vastaajista kertoi myös seurakunnan avun kautta organisoidun ihmisten kuljetuksia Ukrainasta Suomeen. Näin oli tehty muutamissa Helsingin, Kuopion ja Lapuan hiippakuntien seurakunnissa. Huomionarvoista on, että kaikkia avustustoimintoja mainittiin yleensä eniten pienimmissä (alle 2 000 jäsentä) ja suurimmissa (yli 20 000 jäsentä) seurakunnissa.

Kuvio 1. Seurakuntien toimintamuodot ukrainalaisten auttamiseksi (% vastaajista).

Noin kolmasosa seurakunnista kertoi lukuisista muista avustustoimenpiteistä, joita kyselyvaihtoehdoissa ei ollut kartoitettu.² Monissa avovastauksissa kerrottiin tarkemmin tapahtumista, joita ukrainalaisille ja heidän kanssaan oli järjestetty. Näistä esimerkkeinä ovat konsertit, joissa on ollut myös ukrainalaisia esiintyjiä ja joita on tehty yhteistyössä ukrainalaisten kanssa, sekä juhlat, teemaillat, kirkkokahvit ja ruokailut. Näitä järjestettiin myös yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Lisäksi järjestettiin erilaisia vapaa-ajan aktiviteetteja, kuten leivontaa ja ompelua. Muutamit vastanneista mainitsivat, että

² Vastauksissa oli myös mainintoja hengellisestä toiminnasta, jota käsitellään tässä raportissa tarkemmin luvussa 5.

ukrainalaisille ja heille järjestettävään toimintaan tarjottiin tiloja, esimerkiksi jumalanpalvelusten ja nuorten iltojen järjestämiseen, kahvilatoimintaan tai muuhun kokoontumiseen.

Lisäksi ukrainalaisia autettiin erilaisten muiden diakonisten tukimuotojen kautta, kuten asiointiapu, neuvonta, keskusteluapu ja kotikäyntityö. Ukrainalaisia tuettiin asumaan asettumisessa ja kotoutumisessa. Tarvittaessa etsittiin tulkkia apua.

Yhdessä seurakunnassa ukrainalaisille pakolaisille perustettiin avustuskeskus. Toisessa vastauksessa kerrottiin seurakunnan järjestäneen oman Ukraina-koordinaattorin tehtävän. Seurakunta oli saattanut olla mukana tukemassa erilaisissa hätämajoitukseen liittyvissä toimissa kuten esimerkiksi koordinoinnissa ja ylläpitotöissä. Eräs seurakunta oli ollut mukana tukemassa rauhantyötä, kuten torilla järjestettyjä mielenilmauksia.

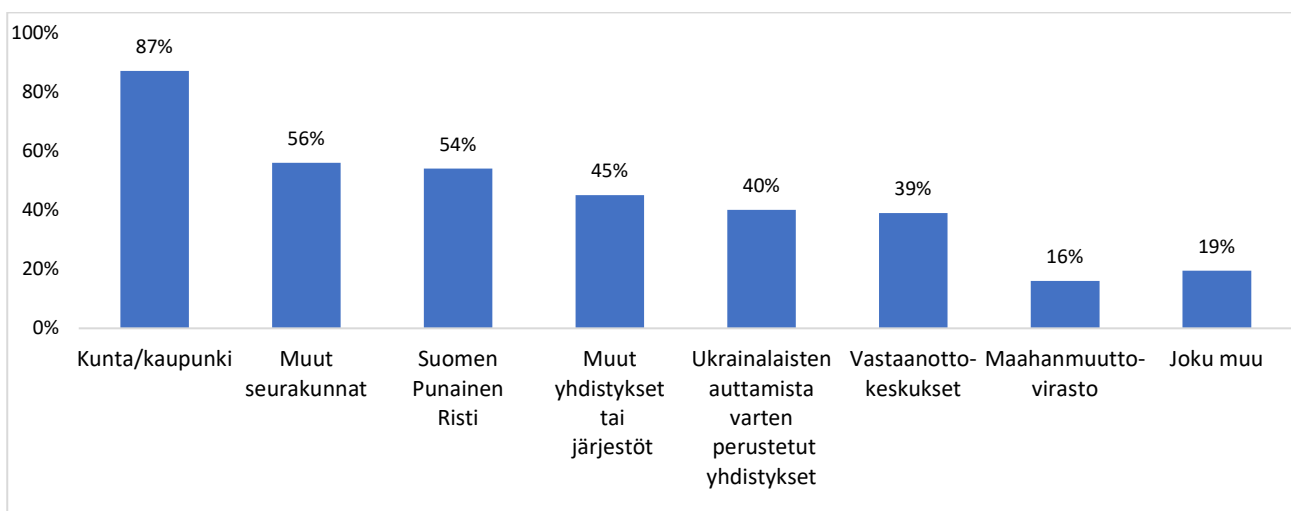
Lisäksi jotkut seurakunnat työllistivät ukrainalaisia esimerkiksi valokuvaajina, täytekakun leipojina, kausityöntekijöinä sekä vapaaehtoistyöntekijöinä. Yhdessä vastauksessa kerrottiin ukrainalaisille järjestetystä kurssista, jonka tarkoitus oli tukea työllistymistä Suomessa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa

Ukrainalaisten pakolaisten tulo tiivisti yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Yleisin yhteistyökumppani oli kunta tai kaupunki. Yli puolet vastaajista teki yhteistyötä muiden seurakuntien ja Suomen Punaisen Ristin kanssa. Muiden yhdistysten kanssa mukaan lukien ukrainalaisten omat yhdistykset tehtiin yhteistyötä noin 40 prosentissa seurakuntia. 40 prosenttia vastanneista teki yhteistyötä vastaanotokeskusten kanssa, mutta maahanmuuttovirasto oli edellä mainittuja harvinaisempi yhteistyökumppani (ks. Kuvio 2).

Muista tahoista yhteistyötä tehtiin lisäksi ELY-keskusten, yritysten ja yksityisten ihmisten kanssa. Jotkut mainitsivat myös, että seurakunta oli mukana alueellisessa yhteistyöryhmässä tai valmiustyöryhmässä, joissa ukrainalaisten asioita käsiteltiin. Tiedonvaihdon edistämiseksi ja päällekkäisyyksien ehkäisemiseksi tämä oli erittäin tärkeää. Yhteistyön kautta oli saatu myös kunnan kustantamaa tulkkipalvelua käyttöön.

Kuvio 2. Seurakuntien yleisimmät yhteistyötahot ukrainalaisten pakolaisten auttamisessa (%).

Yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa tehtiin edellisessä luvussa esille tulleilla osa-alueilla: eniten juuri materiaalisessa avustamisessa ja ateriapalvelun järjestämisessä. Materiaalista apua ei välttämättä jaettu itse, vaan niitä kerättiin ukrainalaisten auttamiseksi perustettuihin avustuspisteisiin, joita joissakin tapauksissa perustettiin yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Ukraina-keskuksia tuettiin muutenkin, esimerkiksi ATK-asennuksissa, hallinnossa ja viestinnässä. Keskuksen vapaaehtoisille annettiin

työnohjausta. Jotkut keräsivät yhteistyössä tavaraa ja järjestivät kuljetuksia myös Puolan ukrainalaisille ja Ukrainaan.

Jotkut seurakunnat järjestivät asuntoja ukrainalaisille yhteistyössä muiden kanssa, mutta sitä enemmän osallistuttiin (kunnan) asuntojen kalustamiseen ja sisustamiseen. Yhdessä järjestettiin erilaisia tervetulo tapahtumia tai muita yhteisiä tilaisuuksia, joissa oli mahdollista esitellä omaa toimintaa ukrainalaisille. Myös erilaisia virkistys- ja vapaa-ajantoimintoja järjestettiin yhdessä, kuten suomen kielen kerhoja, retkiä, leirejä, kerhojaja kohtaamispaikkoja. Kun tarvittiin oman kirkkokunnan pappia, sellainen etsittiin.

Yksittäisiä mainintoja oli yhteisestä ystäväpalvelun järjestämisestä ja terveydenhuoltoon liittyvästä palvelusta. Seurakunta järjesti myös työnohjausta vastaanottokeskuksen työntekijöille. Yksi seurakunta palkkasi yhteistyössä kunnan kanssa pakolaiskoordinaattorin. Lisäksi yksittäisiä mainintoja oli yhteistyöstä TE-keskuksen, kouluviraston ja oppilaitosten sekä median kanssa. Seurakunta on myös toiminut kohtaamisen paikkana eri yhteyshenkilöiden välillä.

Kunnalta olisi toivottu enemmän tukea, kun seurakunta järjesti hätmajoitusta tiloissaan. Laajemminkin sosiaali- ja terveystaluiden väkeä olisi kaivattu mukaan. Vastaanottokeskuksin saattoi sulkea ovensa seurakunnalta. Liikuntaseurat olisivat voineet aktivoitua avaamaan toimintaansa ukrainalaisille. Joillakin paikkakunnilla olisi ollut toive saada ortodoksista ja katolista kirkkoa enemmän mukaan tulijoiden uskonnollinen tausta huomioiden.

3. Seurakunta ja vapaaehtoiset ukrainalaisten vastaanottajina

Työntekijäresurssit mukaan ukrainalaisten parissa toimimiseen

Eniten ukrainalaisten parissa tehtävään työhön osallistuivat diakoniatyöntekijät. Yli 90 prosentissa seurakunnista diakoniatyöntekijät osallistuivat ukrainalaisten tukemiseen ja lähes kolme neljännestä (74 %) kertoi vapaaehtoisten osallistuvan toimintaan. Muitakin työntekijäryhmiä oli hyvin mukana: seurakuntien kirkkoherrat (66 %), pastorit (51 %), kirkkokuusikot (39 %) ja kasvatustyöntekijät (38 %). Vajaassa kolmanneksessa seurakuntia osallistuivat myös lähetyssihteerit/kansainvälisen vastuun työntekijät, kiinteistö- ja kirkonpalvelustyöntekijät sekä viestintätyöntekijät. Muita yksittäisiä mainintoja oli myös kausityöntekijästä tai työkokeilussa olevasta, lapsi- ja perhetyöntekijästä, lähetystyöntekijästä, seurakuntasihteeristä, talouspäälliköstä sekä emännästä. Kirkkoherrojen mukana olo korostui erityisesti pienissä seurakunnissa ja Lapuan hiippakunnassa. Useissa vastauksissa tulee esille, että tämä on ollut seurakunnan yhteinen ponnistus.

Toisenlaisiakin ääniä vastauksissa oli. Aina ei yhteistyökumppaneita omasta seurakunnasta löytynyt, vaan työ kaatui lähinnä diakoniatyöntekijöiden vastuulle. Harmitusta aiheutti se, että myös kirkkohetken järjestäminen jäi diakonian vastuulle.

Yhteistyöhön olisi kaivattu enemmän toisten työalojen työntekijöitä ja seurakuntalaisia, esimerkiksi nuorisotyötä tekeviä toimimaan ukrainalaisten lasten ja nuorten kanssa sekä suomen kielen kerhoihin. Jotkut näkivät tärkeäksi myös ukrainalaisten työllistämisen ja työharjoitteluun ottamisen.

Uudet haasteet aiheuttivat ahdistusta vähenevien resurssien ja toistuvien kriisien aikana. Työtapoja ei läheskään aina muutettu, vaan palveltiin niitä, jotka sattuivat seurakuntaan löytämään tiensä. Kulttuurinen erilaisuus ja kielitaidon puute koettiin paikoin esteeksi työhön ryhtymiseen. Toiveena olikin, että tällaiseen toimintaan pitäisi olla kokonaiskirkollinen strategia, jonka varassa olisi helpompaa toimia, sekä lisärahoitusta kirkon keskusrahastolta.

Kyselyssä tiedusteltiin myös ukrainalaisten kanssa tehdyn työn vaikutusta seurakunnan työmuotojen väliseen yhteistyöhön. Yli puolet seurakunnista (52 %) vastasi neutraalisti tai ei osannut sanoa, oliko yhteistyö parantunut työmuotojen välillä. Noin kolmannes (32 %) kertoi yhteistyön parantuneen ja noin kuudennes (17 %) katsoi, että yhteistyö ei ollut parantunut. Yli 10 000 jäsenen seurakunnissa oltiin lievästi kriittisempiä yhteistyön parantumisen suhteen. Pienimmissä seurakunnissa taas lähes puolet katsoi yhteistyön parantuneen. Lapuan, Kuopion ja Tampereen hiippakuntien seurakunnissa oli eniten myönteisiä havaintoja työalojen yhteistyön parantumisesta.

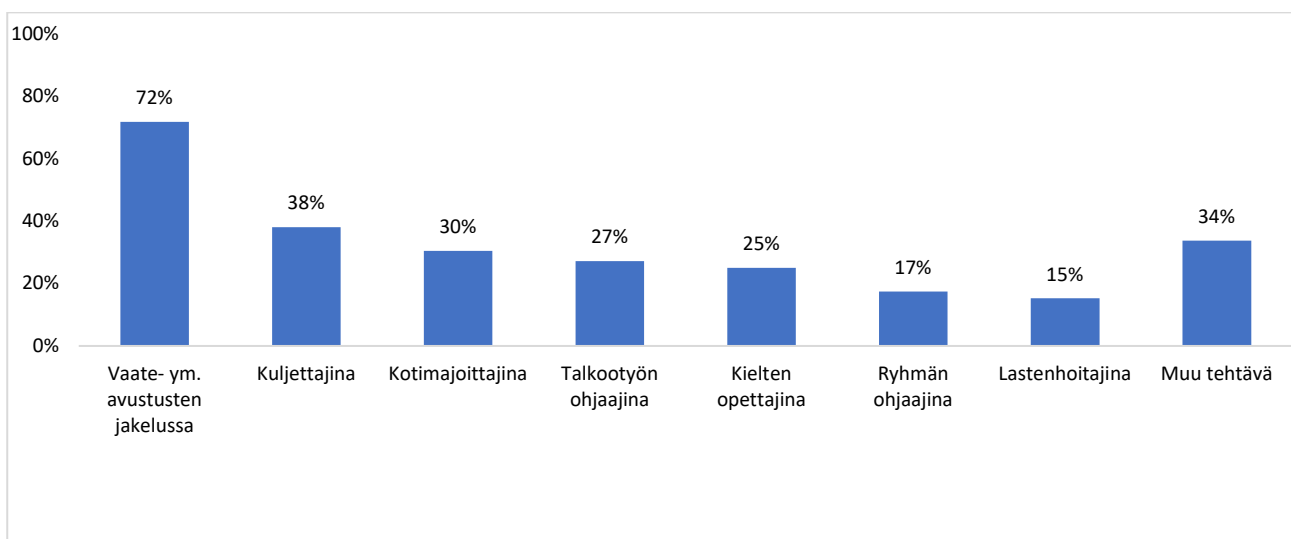
Vapaaehtoisten rooli ukrainalaisten parissa tehtävässä toiminnassa

Ihmisten auttamishalu heräsi heti Venäjän hyökättyä Ukrainaan ja vapaaehtoisia alettiin rekrytoida pikavauhtia mukaan ukrainalaisten auttamiseen tai heitä tarjoutui mukaan ilman rekrytointeja. Myös ukrainalaiset ryhtyivät vapaaehtoisiksi joissakin seurakunnissa. Innostuneita löytyi aluksi paljon, ja osa vapaaehtoisista jäi pidemmäksi aikaa mukaan toimintaan. Osassa seurakuntia ukrainalaisten parissa toimivat samat vapaaehtoiset, jotka toimivat muussakin vapaaehtoistyössä. Joissakin seurakunnissa ei saatu mukaan vapaaehtoisia yrityksistä huolimatta. Ihmisiä sen sijaan kannustettiin lahjoittamaan rahaa.

Vapaaehtoisia oli ollut mukana ukrainalaisten tukena yli 70 prosentissa vastanneista seurakunnista. Puolet vastaajista ilmoitti vapaaehtoisia olleen alle kymmenen. Muutamassa seurakunnassa (4 %) ei ollut lainkaan vapaaehtoisia. Noin kolmanneksessa seurakunnista vapaaehtoisia oli 10–50 ja vain kolmella prosentilla seurakunnista yli 50. Nämä kaikki olivat suuria seurakuntia. Muutoin vapaaehtoisten määrä ei kovinkaan merkittävästi vaihdellut seurakunnan jäsenmäärän mukaan. Aktiivisinta vapaaehtoistyö oli Lapuan ja Tampereen hiippakunnissa, joissa vapaaehtoisia toimi noin 10–50 henkeä lähes puolessa vastanneista seurakunnista ja alle kymmenen loppuissa. Näistä Lapuan hiippakunta nousee esille ainoana, jossa kaikkiin kyselyyn vastanneisiin seurakuntiin saatiin rekrytoitua vapaaehtoisia. Espoon, Helsingin ja Oulun hiippakunnissa oli seurakuntia, joissa vapaaehtoisia ei osallistunut pakolaistyöhön lainkaan.

Vapaaehtoiset toimivat seurakunnissa pääasiassa avustusten jakelussa (72 % seurakunnista), mutta myös kuljettajina (38 %) ja kotimajoittajina (30 %). Lisäksi heitä toimi myös talkootyön ohjaajina (27 %), kielten opettajina (25 %), ryhmien ohjaajina (17 %) ja lastenhoitajina (15 %). Humanitaarinen avustustoiminta liittyi erityisesti ukrainalaisten tulon alkuvaiheisiin (ks. Kuvio 3).

Kuvio 3. Tehtävät, joissa vapaaehtoiset toimivat ukrainalaisten pakolaisten auttamiseksi (%).

Viranomaiset eivät olleet kaikkialla valmiita ukrainalaisten tulon. Tällöin seurakunnat, järjestöt ja yksityiset henkilöt, kuten marjatilalliset, tulivat avuksi majoittamaan ja ruokkimaan tulijoita. Vapaaehtoiset kuljettivat

ukrainalaisia rekisteröitymään, jos rekisteröitymispiste oli kaukana. Tulijoilla oli usein mukanaan vain päällään oleva vaatekerta, lääkkeitä oli jo puolitelty tai ne olivat kokonaan loppuneet, samoin hygieniatarvikkeet. Avuntarve oli valtava, joten vapaaehtoisille löytyi helposti tehtäviä.

Lisäksi vapaaehtoiset auttoivat humanitaarisen avun keräämisessä ja jakamisessa, ateriapalvelussa, siivouksessa ja liinavaatehuollossa, järjestyksenvalvonnassa, asuntojen laittamisessa muuttokuntoon, viranomaisasioinneissa, tulkkauksessa, teknisessä tuessa sekä konserttien, tapahtumien ja muun vapaa-ajan toiminnan järjestämisessä. Lisäksi vapaaehtoiset kulkivat rinnalla ja kuuntelivat.

Kolmannes vastanneista seurakunnista tuki vapaaehtoisia järjestämällä heille virkistystoimintaa ja noin viidennes järjesti koulutuksia. Vapaaehtoisia innostettiin myös erilaisilla yhteishenkeä luovilla tempauksilla, nopealla tehtävien saamisella ja pienillä muistamisilla. Yllättävän moni, lähes puolet vastanneista, ei kuitenkaan osannut sanoa, miten vapaaehtoisia oli sitoutettu. Tämä kertonee, että kyselyyn vastaaja ei ollut tarkemmin tietoinen seurakunnan vapaaehtoisten tekemästä työstä ja heidän ohjaamisestaan. Esimerkiksi Helsingin hiippakunnassa 71 prosentilla vastaajista ei ollut tietoa siitä, miten vapaaehtoisia sitoutettiin.

Vapaaehtoistyötä saatettiin koordinoida myös jonkun muun tahon, kuten SPR:n kautta. Seurakunnan vapaaehtoiset liittyivät mukaan tähän toimintaan. Näin vältettiin päällekkäisyyttä. Joissakin seurakunnissa samat vapaaehtoiset toimivat muidenkin organisaatioiden kautta jo muutoinkin. Kaikkialla ei tarvittu vapaaehtoisia, vaan seurakunta tuki kunnan toimintaa muutoin.

Vapaaehtoisia ilmoittautui Vapaaehtoistyö.fi -portaalin kautta toimintaan myös muualta Suomesta. Kielitaitoa pystyttiin hyödyntämään etänä, mutta kaikille ei tätä kautta löytynyt osaamista vastaavia tehtäviä, vaikka intoa olisi ollut.

Ortodoksisen kirkon vahva mukana olo ukrainalaisten auttamisessa johti ainakin yhdessä seurakunnassa siihen, ettei se lähtenyt aluksi ukrainalaisia tukemaan. Myöhemmin huomattiin, etteivät kaikki tulijat olekaan ortodokseja ja päätös muutettiin.

Joissakin seurakunnissa korostettiin, että niiden antama apu on kaikkia varten, ei erityisesti ukrainalaisille. Ukrainalaisia koskivat siten avustamisessa samat säännöt kuin muitakin avuntarvitsijoita.

Vapaaehtoistyön haasteet

Niissä seurakunnissa, joissa ukrainalaisten tukemiseen lähdettiin laajasti, huomattiin, että varsinkin alussa käytännön organisointi, kuten työvuorolistojen ja keittiön ja vessojen hygieenisyydestä huolehtiminen, vaati energiaa.

Kielitaidon puute mainittiin hyvin monessa vastauksessa kanssakäymisen haasteena. Se oli yhtäältä ukrainalaisten englannin kielen taidon puutetta kuin myös vapaaehtoisten ukrainan tai venäjän kielen taidon puutetta. Tulkkia käytettiin, jos sellainen oli saatavilla. Arjessa turvauduttiin kuitenkin usein google-kääntäjään tai kielenkääntämiseen kehitettyihin muihin sovelluksiin. Venäjänkielentaitoiset vapaaehtoiset ja työntekijät toimivat tulkkeina. Alkuvaiheessa ukrainalaiset halusivat korostaa ukrainan kielen merkitystä ja saattoivat kieltäytyä venäjänkielisen tulkin käytöstä, erityisesti jos tämän tausta oli venäläinen. Myös muut ennakkoluulot (joita ei tarkemmin eritelty) olivat esteinä puolin ja toisin.

Vaikka vapaaehtoiset monin paikoin lähtivätkin innokkaina mukaan, lopahti innostus hetken päästä. Tähän saattoivat olla syinä esimerkiksi, ettei juuri omalle osaamiselle sopivaa vapaaehtoistyötä löytynyt tai vapaaehtoistyö oli huonosti organisoitua. Ne, jotka tekivät vapaaehtoistyötä, saattoivat väsyttää itsensä liiallisella innokkuudella. Ongelmana joku vastaajista koki myös sen, että vapaaehtoistyöntekijät eivät

välttämättä malttaneet kuunnella ukrainalaisten tarpeita ja toiveita, vaan toimivat oman näkemyksensä mukaan.

Myötätuntouupumusta oli myös havaittavissa. Yksi vastaajista ajattelikin, että vapaaehtoiset kuormittivat itseään ukrainalaisia auttaessaan asioilla, jotka kuuluisivat kunnille ja vastaanottokeskuksille. Monet vapaaehtoiset olivat myös iäkkäitä eivätkä jaksaneet enää tarttua ukrainalaisten tuomiin tehtäviin. Joskus vapaaehtoisten välillä oli myös kilpailua siitä, kuka sai auttaa ukrainalaisia.

Kun vapaaehtoisia ei ollut saatavilla tai heitä ei ollut rekrytoitu syystä tai toisesta, saattoivat isotkin tapahtumat jäädä vain parin ihmisen varaan. Haasteena nousi yhdessä vastauksessa myös se, ettei ukrainalaisille järjestettyihin tilaisuuksiin tullut kutsuista huolimatta suomalaisia, vaikka oli tarkoitus löytää ukrainalaisille sitä kautta suomalaisia ystäviä. Jotkut ukrainalaiset muuttivat toisaalle, mikä vaikeutti myös vapaaehtoistyötä ja ystäväsuhteiden syntymistä.

Hankalaa oli, jos seurakunta pitäytyi kaavamaisessa ajattelussa eikä tuntenut maahan muuttaneiden, erityisesti pakolaisten parissa tehtävän työn luonnetta. Tällöin ei osattu hyödyntää vapaaehtoisten potentiaalia ja löytää heille tehtäviä. Yhdistettynä reagoinnin hitauteen tämä ajoi mahdolliset vapaaehtoiset etsimään tehtäviä muualta. Myös koronan hiivuttaman seurakunnan oli vaikea löytää energiaa uuden haasteen edessä: ukrainalaisten tulo tuntui uudelta kriisiltä entisen jälkeen.

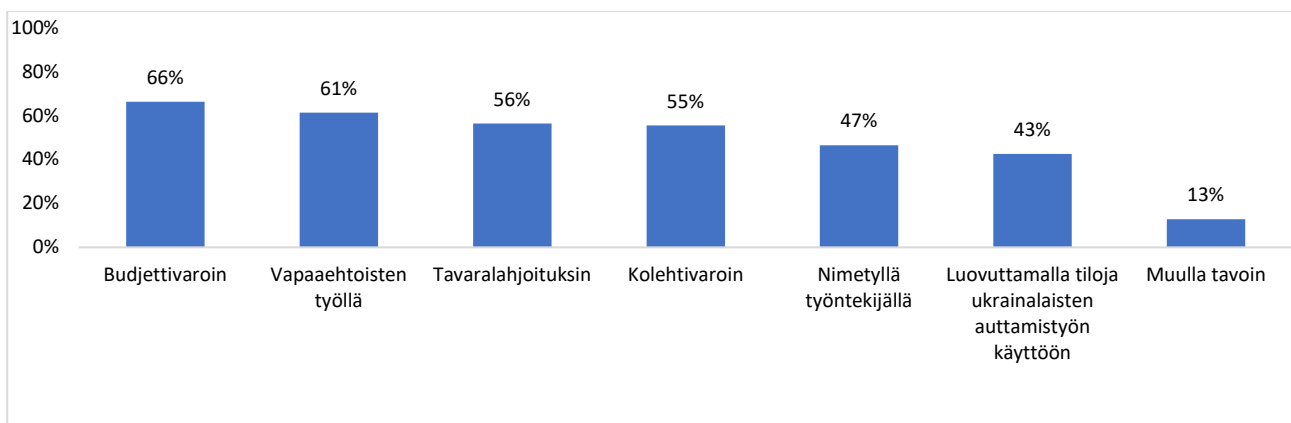
4. Työn resurssit ja ilmapiiri

Ukrainalaisten auttamistyön resursointi

Työtä ukrainalaisten pakolaisten auttamiseksi oli resursoitu noin kahdessa kolmesta seurakunnista budjettivaroin. Myös vapaaehtoisten työpanos muodostui tärkeäksi resurssiksi yli 60 prosentissa seurakunnista. Yli puolet mainitsi tavaralahjoitukset ja kolehtivarat pakolaistyön resursseina. Lähes puolella seurakunnista oli ukrainalaisten auttamiseen nimetty työntekijä. Lisäksi reilut 40 prosenttia luovutti tiloja ukrainalaisten avustustyön käyttöön (ks. Kuvio 4).

Yksi tehtävä, jossa vapaaehtoisresurssi korostui, oli tulkkauksen järjestäminen. Noin kolme neljäsosaa seurakunnista järjesti pakolaisille tulkkausta joko ukrainaksi, venäjäksi tai englanniksi. Näistä valtaosassa (84 %) tulkkeina toimivat vapaaehtoiset ilman erillistä korvausta. Palkattuja ammattitulkkeja hyödynsi viidesosa seurakunnista ja reilu kolmannes hyödynsi muita tulkkausmahdollisuuksia, kuten käännössovelluksia, omia työntekijöitä tai aiemmin saapuneita ukrainalaisia korvausta vastaan.

Kuvio 4. Ukrainalaisten auttamistyön resursointimuodot seurakunnissa (%).

Muista resurssilähteistä avovastauksissa nousivat esiin avustus- ja lahjoitusvarat. Resursseja oli saatu myös esimerkiksi diakonian lahjoitusvaroista sekä diakoniarahastosta. Kahdessa vastauksessa otettiin esiin

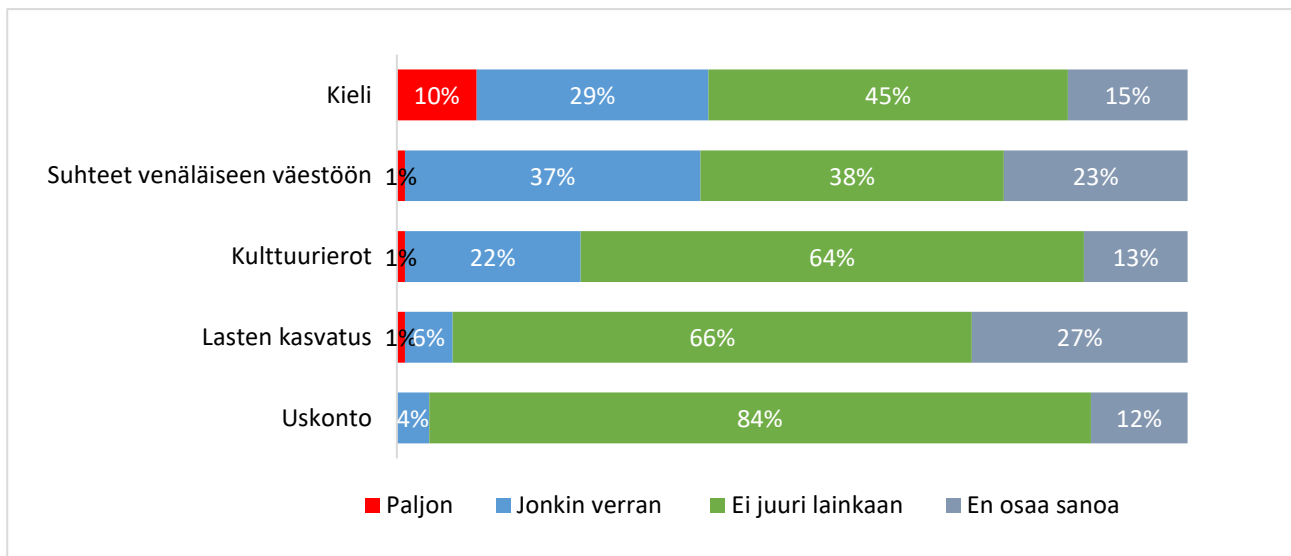
kotimaanavun tuki. Yhdessä vastauksessa mainittiin, että on järjestetty kohdennettu keräys. Auttamistyötä oli myös resursoitu paikoin seurakuntayhtymän kautta. Näiden lisäksi resursointia oli järjestetty työllistämällä sekä järjestämällä hyväntekeväisyystapahtumia. Osalle työntekijätiimiin kuuluvista oli annettu arkityöhönsä enemmän tehtäviä liittyen ukrainalaisten pakolaisten auttamiseen. Toisaalta yhdessä vastauksessa tuotiin esiin resursoinnin puute. Vastauksessa mainittiin, että yhdellä työntekijällä on ollut mahdollisuus tehdä työajallaan työtä pakolaisten auttamiseksi, mutta työntekijöiden vähennysten seurauksena kyseistä toimintaa ei enää ole.

Ristiriidat ja niiden ratkaiseminen

Keskeisimmät ukrainalaisten parissa tehtävässä toiminnassa ristiriitoja laukaisseet tilanteet liittyivät kieleen, suhteisiin venäläiseen väestöön sekä kulttuurieroihin. Vaikka ukrainalaisen äidinkieli olisi ollut venäjä, ukrainan kielen korostaminen saatettiin kokea tässä tilanteessa tärkeäksi. Kieleen liittyviä ristiriitoja kertoi kymmenesosa seurakunnista ilmenneen paljon. Suhteissa venäläiseen väestöön oli ilmennyt jonkin verran ristiriitoja yli kolmanneksessa seurakunnista. Lasten kasvatus ja uskonto eivät sen sijaan olleet juurikaan ristiriitojen taustalla (ks. Kuvio 5).

Kieleen liittyvistä ristiriidoista mainittiin erityisesti Kuopion, Tampereen ja Lapuan hiippakuntien seurakunnissa. Suhteet venäläiseen väestöön taas korostuivat ristiriitojen aiheena yli 10 000 jäsenen seurakunnissa ja Helsingin ja Espoon hiippakuntien alueilla, mikä liittyy myös venäläisväestön vahvaan edustukseen kyseisillä alueilla.

Kuvio 5. Ristiriitojen ilmeneminen eri kysymyksissä (%).

Ristiriitoja ja niiden käsittelyä koskevista avoimista vastauksista nousivat esiin muun muassa kieleen liittyvät haasteet, joihin oli auttanut tulkkien käyttö sekä käännöksiä tekevät ohjelmat. Toisaalta tulkin puute oli myös aiheuttanut kielihaasteita. Yhdessä vastauksessa todettiin esimerkiksi, että kielihaasteet oli hoidettu heikosti ja ukrainalaisia pakolaisia oli ohjattu venäjänkieliseen seurakuntaan. Ohjauksella venäjänkielisiin ryhmiin ratkaistiin myös kielitaidon puutetta. Ristiriitoihin oli saatu ratkaisuja keskustelun avulla.

Vastauksista löytyi myös näkemyksiä, joiden mukaan ukrainalaisten pakolaisten parissa tehtävässä työssä ei ole ilmennyt ristiriitoja tai niitä on arvioitu olleen vähän. Näin oli esimerkiksi siinä tapauksessa, että seurakunta oli jo aiemminkin ollut monikulttuurinen ja siellä oli käytetty monia kieliä. Yhdessä vastauksessa esille nousi, että seurakunnassa on runsaasti ihmisiä, jotka ovat evakkoja tai jälkeläisiä evakkoina tulleille ja

näin he voivat ymmärtää ukrainalaisia pakolaisia. Mutta kulttuurieroja kuitenkin havaittiin. Ukrainalaiset saatettiin kokea vilkkaina ja nopeina käännteissään. Tulkit auttoivat myös kulttuuristen erojen käsittelyssä ja yhteisen ymmärryksen luomisessa.

Ukrainalaiset joutuivat kokemaan joillakin paikkakunnilla syrjintää ja jopa venäläisten levittämiä vääriä tietoja sekä asuinalueilla että vastaanottokeskuksissa. Joissain paikoin päädyttiin siksi vähentämään venäläisten ja ukrainalaisten kohtaamisia. Toisaalla puolestaan keskusteltiin ja soviteltiin sekä korostettiin, että seurakunta on kaikille avoin. Rauhan ja sovinnon sanomaa haluttiin pitää esillä sekä olla avoimia ja selkeitä viestijöitä. Yhdessä vastauksessa nostettiin kuitenkin esille kysymys, onko lainkaan seurakunnan tehtävä ratkoa ristiriitoja.

Ongelmia aiheutti myös se, ettei selkeätä vastuunjakoja ollut tehty ukrainalaisten auttamiseen liittyen seurakuntayhtymän ja siihen kuuluvien seurakuntien välillä. Jotkut puolestaan näkivät tärkeänä jatkaa, kuten ennenkin tukemalla ja kuuntelemalla ihmisiä. Erityisen tärkeänä joku piti sitä, että jatketaan kantasuomalaisten diakonia-avustamista, kuten aiemminkin, jottei ristiriitoja syntyisi. Lisäksi joku nosti esille ukrainalaisten hämmennyksen vastaanottamisen siitä, etteivät viranomaiset aina osanneet vastata heidän kysymyksiinsä.

5. Ukrainalaisten osallistuminen ja osallisuus seurakunnassa

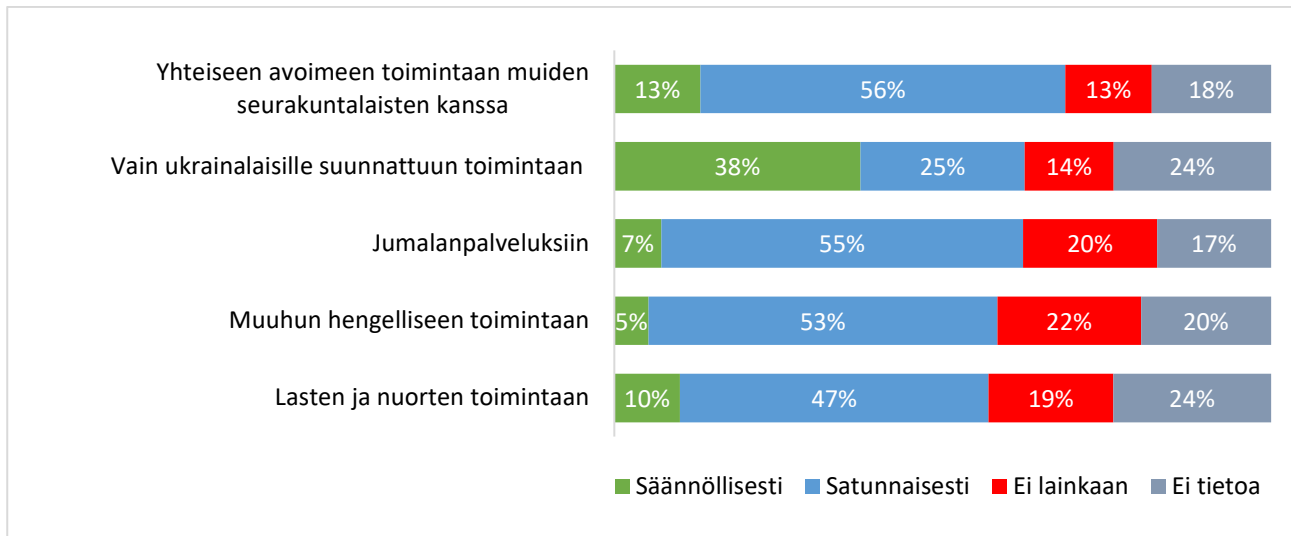
Seurakunnan toimintaan osallistuminen

Ukrainalaiset pakolaiset olivat osallistuneet suurimmassa osassa seurakunnista erilaiseen toimintaan vähintäänkin satunnaisesti. Osallistuminen painottui vain ukrainalaisille suunnattuun toimintaan, johon yli kolmannes seurakunnista kertoi ukrainalaisten osallistuneen säännöllisesti. Yhteiseen avoimeen toimintaan muiden seurakuntalaisten kanssa osallistuminen oli lievästi yleisempää kuin jumalanpalveluksiin tai muuhun hengelliseen toimintaan osallistuminen (ks. Kuvio 6). Jumalanpalveluksiin osallistuminen oli ukrainalaisille yleisintä pienissä alle 2 000 jäsenen seurakunnissa. Lapuan hiippakunnan seurakunnat korostuivat jumalanpalvelusten ja muun hengellisen toiminnan tarjoajina ukrainalaisille. Helsingin hiippakunnassa oli huomattavan paljon seurakuntia, joissa ukrainalaiset eivät osallistuneet lainkaan mainittuihin seurakunnan toimintoihin.

Kuten aiemmin on tullut jo esille, ukrainalaiset pakolaiset osallistuivat seurakuntien järjestämiin erilaisiin tapahtumiin ja tilaisuuksiin. Eräs seurakunta järjesti vierailuja luostariin ja museoon sekä piispan tapaamisen.

Ukrainalaiset osallistuivat aktiivisesti itse toiminnan järjestämiseen monissa seurakunnissa, esimerkiksi juhlia järjestäen ja tilaisuuksiin leipoen. He olivat esimerkiksi järjestäneet kiitosjuhlan ainakin yhdessä seurakunnassa. Ukrainalaiset työskentelivät joissakin seurakunnissa esimerkiksi hautausmaalla, tilojen puhtaanapidossa ja kesätöissä. Lisäksi ukrainalaiset toimivat vapaaehtoisina, esimerkiksi kirpputorilla ja keittiöllä.

Kuvio 6. Ukrainalaisten osallistuminen seurakunnan eri toimintoihin (%).

Osassa vastauksista tuli esiin lapsille ja perheille järjestettävään toimintaan osallistuminen, joista esimerkkeinä partiotoiminta, päivä- ja perhekerhot. Lisäksi järjestettiin tapahtumia, joissa suomalaiset ja ukrainalaiset saivat kohdata toisiaan. Ukrainalaiset ja suomalaiset opettelivat myös toinen toisensa kirkkovuoteen liittyviä perinteitä ja tapoja. Kokoavaan toimintaan, kuten diakonialounaisiin liittyi myös hengellistä toimintaa, esimerkiksi rukous- ja hartaushetkiä. Joissakin seurakunnissa ukrainalaiset osallistuivat vain välttämättömän avun saamiseen. Syiksi arveltiin muun muassa kieli ja ukrainalaisten työllistymisen korkea taso.

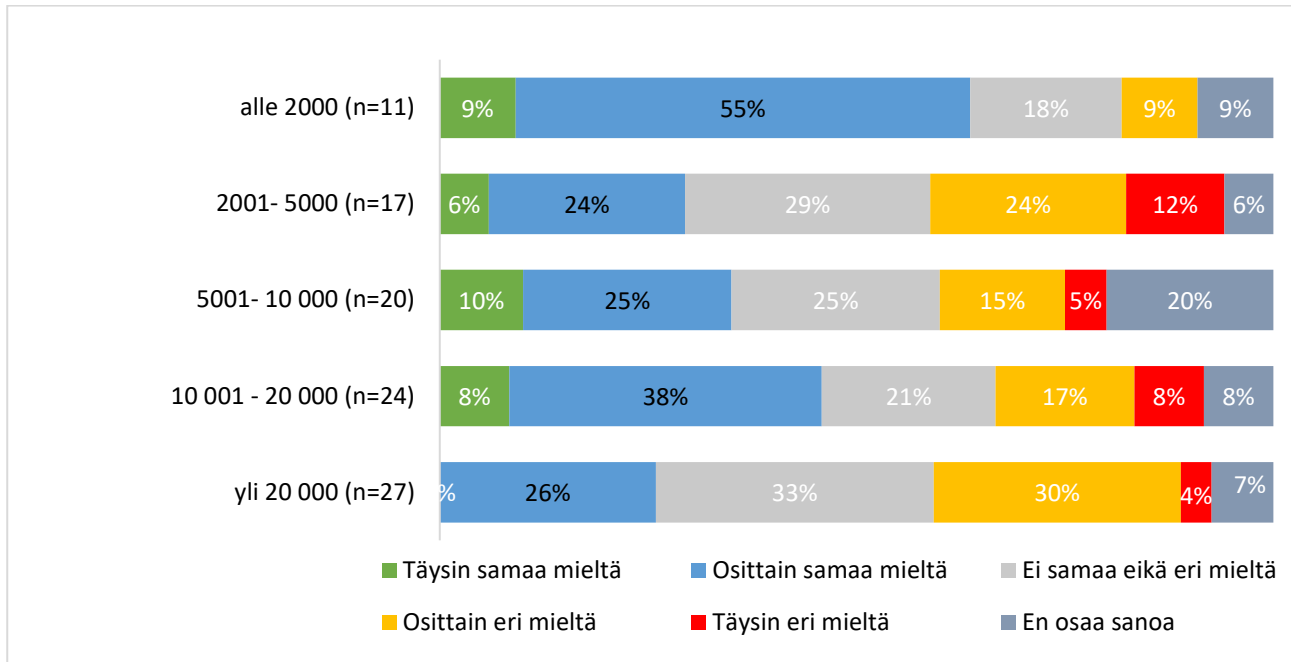
Kirkolliset toimitukset ja hengellinen toiminta

Ukrainalaisten pakolaisten hengellisiin tarpeisiin vastaamisessa oli seurakuntien näkökulmasta onnistuttu vaihtelevasti. Reilu kolmannes seurakunnista oli samaa mieltä ja noin neljännes eri mieltä siitä, että seurakunta olisi onnistunut vastaamaan ukrainalaisten hengellisiin tarpeisiin (ks. Kuvio 7). Parhaiten tässä katsoivat onnistuneensa pienet seurakunnat ja huonoimmin suuret yli 20 000 jäsenen seurakunnat. Lapuan ja Tampereen hiippakuntien seurakunnat olivat tyytyväisimpiä hengellisiin tarpeisiin vastaamisessa onnistumiseen. Kuten edellä todettiin, ukrainalaiset osallistuivat pääosin satunnaisesti seurakuntien toimintaan. Hengellisen toiminnan osalta he hakeutuivat mieluummin ortodoksiseen seurakuntaan. Monet luterilaiset seurakunnat toki esimerkiksi auttoivat ukrainalaisia löytämään ortodoksisen hartauselämän piiriin tai toimivat yhteistyössä, mutta monille jäi epätietoisuus siitä, oliko ukrainalaisten hengellisiin tarpeisiin kyetty vastaamaan.

Kirkollisia toimituksia ukrainasta tulleille pakolaisille ei juurikaan seurakunnissa ollut vielä kyselyyn mennessä järjestetty. Kasteita ja hautaan siunaamisia oli järjestetty kuudessa prosentissa seurakunnista, konfirmaatiotilaisuuksia ja avioliittoon vihkimisiä muutamassa seurakunnassa.³ Ukrainalaiset kuitenkin osallistuivat jonkin verran seurakuntien hengelliseen toimintaan tai hakeutuivat lähimmän ortodoksiseurakunnan toimintoihin, mitä valottavat paremmin kyselyn avoimet vastaukset.

³ Vuonna 2022 kastettiin yhteensä 13 ukrainankielistä Kirkon tilastojen mukaan.

Kuvio 7. Vastaukset väittämään ”Seurakunta on mielestäni onnistunut hyvin vastaamaan ukrainalaisten pakolaisten hengellisiin tarpeisiin” seurakunnan koon mukaan.

Avovastauksissa kerrottiin, että ukrainalaiset olivat saaneet tietoa seurakunnan toiminnasta ja heitä oli kutsuttu mukaan. Seurakunnassa oli järjestetty hartaushetkiä ja viikoittaisia rukoushetkiä ja joissakin myös aikuisriippikouluja. Messussa käytettäviä tekstejä oli käännetty ukrainan kielelle. Hengellisiä tilaisuuksia oli järjestetty esimerkiksi jouluhartauden tai pääsiäistapahtuman muodossa sekä Raamattuja oli jaettu. Myös ihmisten pääsystä tilaisuuksiin oli paikoin huolehdittu järjestämällä kuljetuksia.

Muusta hengellisestä toiminnasta esiin nousivat hartaudet, esimerkiksi yhdessä seurakunnassa ukrainalaisten jouluhartaus kokosi yli 60 ukrainalaista. Ekumeenisia hartaushetkiä järjestettiin myös. Yhteistyö ortodoksisen seurakunnan kanssa nousi esiin: oli järjestetty jumalanpalvelustoimintaa kirkkoslaaviksi sekä ohjattu paikalliseen tai lähimpään ortodoksisen seurakuntaan. Yhdessä vastauksessa mainitaan, että luterilaisessa kirkossa oli järjestetty neljä ortodoksista ”messua”. Tästä ei tosin voinut varmasti päätellä, oliko kyseessä ehtoollisjumalanpalvelus vai oliko käytetty luterilaisesta näkökulmasta sanaa ”messu” kuvaamaan yleisesti jumalanpalvelusta tai muuta hengellistä tilaisuutta.

Myös ortodoksisen seurakunnan itse järjestämä toiminta oli ukrainalaisille merkittävää. Ortodoksisen seurakunta oli yhdessä Ukrainasta kotoisin olevan ortodoksisen papin kanssa pitänyt ”messuja”/jumalanpalvelustoimintaa. Yhdessä vastauksessa mainittiin panihida-palvelusten eli vainajien muistopalvelusten olevan toimintamuodoista yleisin. Kirkollisista toimituksista mainittiin myös ehtoolliset.

Myös epätietoa esiintyy: vastaajat eivät välttämättä olleet tietoisia, mitä muita kirkollisia toimituksia ukrainalaisille pakolaisille oli järjestetty. Toisessa epätietoisuutta ilmaisevassa vastauksessa kuitenkin todettiin ortodoksisen kirkon sekä seurakuntayhtymän työntekijöiden pitäneen huolta ”hengellisestä tuesta”. Tässä kysymyksessä tuli vastaan se, että kyselyn koettiin olevan näkökulmaltaan luterilainen eikä se riittävästi huomionnut ortodoksisen kirkon sakramenttien ja kirkollisten toimitusten erilaisuutta.

6. Toimintakulttuuri ja työtavat seurakunnan maahanmuuttajatyössä

Uudet käytännöt virkistivät seurakuntia

Yhteistyön tiivistyminen muiden toimijoiden kanssa nousi keskeisimmäksi ja tärkeimmäksi uudeksi käytännöksi. Yhteistyö tiivistyi kunnan, järjestöjen ja muiden kirkkokuntien kanssa. Lisäksi yhteistyö vahvistui seurakunnan eri työmuotojen välillä osassa seurakuntia. Yhteistyön vahvistuminen kunnan kanssa on tuntunut erityisen hyvältä yhdestä vastaajasta, kun uskontokasvatuksen puolen yhteistyö on kangerrellut ja muuttunut. Muutama vastaaja korosti sitä, että ukrainalaisiin liittyvän yhteistyön myötä seurakunta on alettu nähdä varteenotettavana ja ammatillisena yhteistyökumppanina. Samalla yhteistyö ja yhteisöllisyyden kasvu ovat virkistäneet seurakunnan toimintaa ja laajemmin poistaneet päällekkäisyyksiä.

Yhdessä seurakunnassa oli otettu projektimainen työskentelyote käyttöön aiemmin ja sitä sovellettiin nyt ukrainalaisten kanssa. Kun toiminta jaettiin projekteihin, siitä tuli hallittavampi. Kyselyn tekemiseen mennessä kyseisessä seurakunnassa oli ollut jo kolme ukrainalaisiin liittyvää projektia. Ensimmäisessä projektissa maaliskokuussa 2022 toteutettiin kriisin ja hätäavun projekti, kesä-elokuussa toteutui kotoutumisen projekti, jossa korostui lähiympäristön, siinä asuvien ihmisten ja suomalaisen kulttuurin tutuksi tuleminen. Syyskauden 2022 projektin tavoitteena oli vahvistaa hyvää monikulttuurista yhteistä elämää alueella ja seurakunnassa. Projektien edetessä alettiin myös tehdä enemmän yhteistyötä alueen muiden toimijoiden kanssa ELY-keskuksen kumppanuusohjelman puitteissa.

Yhteistyössä eri tahojen kanssa järjestettiin erilaisia tapahtumia ja kokeiluja. Ukrainalaisille tärkeää on ollut yhteen tuleminen ja yhdessäolo. Esimerkiksi hyväntekeväisyyskonsertit saivat eri tahoja liikkeelle. Yhdessä seurakunnassa oli jopa seurakunnan kanttorin harjoittama ukrainalaisten lauluryhmä. Kun ukrainalaisia kutsuttiin seurakunnan eri tilanteisiin, kuten ruokailuihin, oli pakko myös organisoida toimintaa uudelleen ja rekrytoida lisää vapaaehtoisia, jotta toiminta olisi ollut sujuvaa. Erityinen ilonaihe yhdessä vastauksissa oli eri toimijoiden ja ukrainalaisten välinen WhatsApp-ryhmä, jonka avulla saatiin tietoa nopeasti vaihdettua ja jaettava ukrainalaisille.

Seurakuntien työntekijät ovat voineet hyödyntää enemmän myös muuta ammattitaitoaan, joka on karttunut koulutuksista sekä muualla saadusta työkokemuksesta. Nämä taidot osoittautuivat tärkeiksi esimerkiksi kielitaidon, organisointikyvyn tai sosiaalijärjestelmän tuntemisen osalta. Myös valmiustyön taidot kehittyivät.

Seurakuntien avustustoiminta on saanut uutta näkökulmaa, kun ukrainalaisille on kalustettu asuntoja yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Tai kun seurakuntaan on otettu käyttöön tila, johon on voinut kerätä lahjoitustavaraa ja josta tarvisijoille on voinut antaa heidän tarvitsemaansa. Myös yhden hiippakunnan ideoima villasukkien neulomiskampanja osoittautui konkreettisuudessaan asiaksi, johon monet innostuivat mukaan. Ukrainalaisten kanssa toimiminen on myös vienyt seurakunnan työntekijöitä lähemmäksi ihmisten arkea.

Myös nopea reagoiminen muutokseen nousi esille. Aluksi reagoitiin nopeasti antamalla hätäapua Ukrainaan ja järjestämällä rukoushetkiä rauhan puolesta. Kun sota Ukrainan maaperällä alkoi, erään yhtymän seurakunnissa valmistauduttiin hengelliseen, henkiseen ja aineelliseen auttamiseen. Sittemmin toiminta liittyi enemmän vapaa-aikaan.

Samalla kun toimintaa järjestettiin, joissakin seurakunnissa panostettiin myös viestintään ja asian tutuksi tekemiseen sekä seurakuntalaisille että muille. Joissakin paikoin ukrainankielisestä viestinnästä tuli jatkuva käytäntö. Yhdessä vastauksessa tuli myös esille, että seurakunta alkoi näkyä julkisuudessa enemmän sen verkossa tekemien kannanottojen kautta, mielenosoitusmarsseilla sekä rukoustopahtumissa. Rukouselämän todettiin vilkastuneen ukrainalaisten tulijoiden myötä muutoinkin.

Rajalliset resurssit ja kantaväestön kasvava ahdinko laittoi kuitenkin jotkut pohtimaan, minkä verran on mahdollista kohdistaa voimavaroja ukrainalaisiin tai ylipäättään maahanmuuttajiin. Joissakin seurakunnissa työ ulkoistettiin muille toimijoille, esimerkiksi kansainväliselle seurakunnalle.

Kaikissa seurakunnissa ukrainalaisten tulo ei käynnistänyt mitään muutosta, vaan toiminta jatkui entisellään. Muutamassa vastauksessa näkyi, että seurakunnalla ei ollut voimavaroja panostaa ukrainalaisten tukemiseen tai nämä eivät olleet löytäneet tietään seurakuntaan. Joku ahdistuikin kyselystä, jonka koki olevan kirkon kilven kiillotusta. Esille tuli myös suurten joukkojen kokoamisen varjopuoli: yksi vastaajista oli kokenut toisten taholta kateutta, kun ukrainalaisia ja suomalaisia oli saatu koolle iso joukko. Toimintaa hankaloitti ja jopa kärjisti, jos yhtymän ja sen seurakuntien välinen työnjako ei ollut selvä.

Maahanmuuttajatyö kehittyi

Toistaiseksi ukrainalaisten auttaminen ei ole herättänyt vielä vahvoja ristiriitoja tai negatiivisia kommentteja, varsinkin jos myös kantaväestön ahdingosta on huolehdittu. Ukrainalaiset oli koettu helpommaksi ryhmäksi kuin muut pakolaisryhmät. Suomen oma historia sekä tulijoiden eurooppalais- ja kristittytaustaisuus vähensivät ennakkoluuloja, samoin vahva naisten ja lapsien osuus tulijoista. Tärkeäksi nähtiin jatkaa työtä myös muiden pakolaisryhmien kanssa. Olisi varmistettava, että se into, joka nyt kohdistuu ukrainalaisiin, laajenisi koskemaan myös muita ryhmiä. Jotkut muista pakolaisista olivat havainneet, että eri pakolaisryhmiä kohdellaan eri tavoin.

Ukrainalaisten tulo edisti myös pakolais- ja maahanmuuttotyön tuleamista osaksi seurakunnan normaalia toimintaa. Työtapoja ja tavoitteita on kehitetty. Karttunut tieto ja taito ovat oppia tuleviin haasteisiin. Myönteinen asenne työmuotoa kohtaan on lisääntynyt, uusia työaloja on saatu mukaan ja resurssejakin on lisätty paikoin. Seurakunnissa, joissa maahanmuuttajatyötä ei ollut aiemmin tehty, pohdittiin nyt työmuodon lisäämistä jonkun työntekijän tehtävänkuvaan. Koulutusta ja tukea toivottiin sekä Kirkkohallitukselta että hiippakunnalta silloin, kun työala on uusi.

Ukrainalaisten tulo edisti myös pohdintaa, mitä suomalainen monikulttuurinen elämäntapa voisi olla. Kun maahanmuuttajatyötä seurakunnassa oli tehty jo pitkään, ei ukrainalaisten tuleminen sitä välttämättä muuttanut, vaan toi vain sen piiriin uuden ryhmän, jonka tarpeisiin reagoitiin. Joissakin paikoissa kuitenkin muut maahanmuuttajaryhmät jäivät sivummalle, kun ukrainalaiset tulivat.

7. Yhteenveto ja suositukset seurakunnille

Laajamittaisessa maahantulossa, kuten ukrainalaisten saapumisessa mitataan eri organisaatioiden kykyä toimia häiriötilanteissa. Seurakunnat lähtivät laajalti mukaan ukrainalaisten tukemiseen. Vuosien 2015–2016 edellisen laajamittaisen maahantulon ajoilta oli opittu, ja nyt monen seurakunnan oli helpompi ottaa kriisimoodi käyttöön. Siitä huolimatta monissa seurakunnissa mietittiin, kuka ottaa vastuun ja johtaa tai organisoi auttamistyötä. Osassa seurakuntia tätä ei nähty kirkon tehtäväksi tai resurssit olivat niin pienet, ettei auttamistyöhön pystytty.

- *Laita seurakuntasi valmiussuunnitelma kuntoon ja mieti jo etukäteen, kuka ottaa vastuun.*

Auttamistyö käynnistyi humanitaarisella avulla, sillä useat tulijat olivat joutuneet lähtemään vähin matkatavaroin matkaan. Luonnollisesti diakoniatyö nousi keskeiseksi toimijaksi ukrainalaisten auttamisessa. Usein se joutuikin työmuotona kantamaan joko koko vastuun tai päävastuun. Mukana toiminnassa useissa seurakunnissa oli kuitenkin työntekijöitä useasta eri toimintamuodosta. Parhaimmillaan ukrainalaisten tukemisesta tuli koko seurakunnan yhteinen asia.

- *Kriisitilanne on koko seurakunnan yhteinen asia. Pidä huolta, että kaikki lähtevät mukaan.*

Ukrainalaisten auttaminen nosti myös vapaaehtoisten auttamishalua, jonka kerrottiin kuitenkin hiipuneen nopeasti. Kyselyssä ei selvinnyt, johtuiko hiipuminen liiasta kuormasta vai siitä, etteikö sopivia tehtäviä löytynyt tai niitä ei osattu antaa. Auttamishalu saattaa olla sidoksissa myös humanitaariseen apuun, joka on konkreettista ja jossa on mahdollisesti helpompi kokea olevansa hyödyksi ja nähdä tulijoiden tarpeiden tyydyttymistä. Niissä seurakunnissa, joissa ukrainalaiset pääsivät mukaan vapaaehtoistyöhön, löytyi suora linkki ukrainalaisiin. Samalla ukrainalaiset saivat mielekästä tekemistä.

Vapaaehtoisille oli kysyntää niissä seurakunnissa, joissa järjestettiin ukrainalaisille myös muuta kuin humanitaarista tukea. Esimerkiksi suomen kielen kerhojen ohjausta, retkien vetämistä, leirien ohjausta, tapahtumien järjestämistä sekä kuljetus- ja asiointiapua tarjosivat nimenomaan vapaaehtoiset yhdessä työntekijöiden kanssa.

- *Vapaaehtoiset ovat valtava resurssi osana työyhteisöä. Etsi heille mielekkäitä tehtäviä. Kouluta heitä työhön ja tue jaksamisessa.*

Keskeiseksi nousi yhteistyö eri toimijoiden välillä. Yhteistyö sai monilla paikkakunnilla vauhtia yhteisestä suunnittelusta, tekemisestä ja tietojen vaihdosta. Seurakunnat pääsivät mukaan maahanmuuttajatilannetta käsitteleviin alueellisiin työryhmiin. Yhteistyössä kunnan ja järjestöjen kanssa jaettiin vastuuta esimerkiksi avustustenjakokeskusten perustamisesta, asuntojen kalustamisesta, tulkkauksen järjestämisestä. Ukrainalaisten tukeminen koettiin yhteiseksi asiaksi.

- *Vahvista yhteistyötä eri paikallisten tahojen kanssa. Näin tieto vaihtuu ja vältytään päällekkäisyyksiltä.*

Seurakunnissa kehittyi myös uusia käytäntöjä. Kulttuurienväliseen toimintaan sopiva työote kehittyi ja toiminta maahan muuttaneiden parissa vahvistui. Osassa seurakunnista työalojen välinen yhteistyö jopa parantui, joskin merkittävän paljon oli myös niitä seurakuntia, joissa ukrainalaisten parissa tehtävä työ ei muuttanut tilannetta. Toisaalta niissä seurakunnissa, joissa maahan muuttaneiden parissa oli toimittu jo pitkään, pystyttiin hyödyntämään jo kertynyttä osaamista. Kun joitakin seurakuntia kriisit ja muutokset ahdistivat, samaan aikaan toisaalla suunnattiin toimintaa uudelleen. Esille tulleen ison, hahmottoman haasteen edessä sen osiin projekteiksi pilkkominen teki haasteesta helpommin tartuttavan.

- *Toiminta pakolaisten ja maahan muuttaneiden kanssa on arkipäivää useissa seurakunnissa. Varmista, että seurakunnan toiminta on vieraanvaraista ja että sinne on helppo tulla.*

Pakolaisten kanssa toimiminen osoitti kokonaisvaltaisen kohtaamisen merkityksen. Seurakuntien työ painottui luonnollisesti materiaaliseen ja rahalliseen apuun. Turvattomista oloista tulevien ukrainalaisten arkielämän tukeminen esimerkiksi kuljetus- tai asiointiavun tai asunnon kalustamisen muodossa nousi myös tärkeään osaan. Sielunhoidollinen tuki ja hengellisiin tarpeisiin vastaaminen ovat myös välttämättömiä kriisitilanteiden keskellä. Siinä seurakuntien rooli oli vaihteleva, mutta erittäin merkittäväksi osoittautui ekumeeninen yhteistyö ortodoksisten seurakuntien kanssa, mikäli paikkakunnalla tai alueella oli sellaisia.

Ukrainalaisten tuleminen virkisti useita seurakuntia. Näyttää siltä, että diakoninen toimintatapa tai ainakin yhdessä tekeminen läpäisi useissa seurakunnissa koko seurakunnan toiminnan, kun yhdessä ryhdyttiin tukemaan ukrainalaisia.

- *Kriisit ja haasteet voivat parhaimmillaan uudistaa seurakuntaa.*